

Identifying the factors affecting the level of satisfaction of the elderly with the provision of services at the nursing home in Shahryar city

Shahram mollania jelodar ^{*1}, Mahnaz Nosrati ² Azam Yumi ³

1 Assistant Professor, Department of Sociology, Payam Noor University, Iran.

2 Master's degree, Payam Noor University, Iran.

3 Master's degree, Payam Noor University, Iran.

Date Received:

23 January 2023

Date of sent to Review:

08 February 2023

Date Revised:

12 July 2023

Date Accepted:

28 August 2023

Keywords:

Emotional needs, subsistence, security, participation, recreation, old age, satisfaction of the elderly

Abstract

Due to the demographic changes, such as the decrease in fertility, decrease in mortality, and as a result, the increase in life expectancy, which is the result of medical advances in the transitioning society of Iran, we have seen an increase in the number and especially the proportion of the elderly. The aging process of the world's population and Iran's country has caused the elderly and their related issues to become one of the important issues of the society. This research aims to investigate the factors affecting the level of satisfaction of the elderly in the provision of nursing home services in Shahryar city. The method used in this research is a survey type and the data is prepared with a questionnaire tool. After estimating the sample size, the sampling method was carried out in a multi-stage manner; first, some care centers were selected from among the care centers for the elderly in Shahriar city, and then a number of elderly men were randomly selected from among these centers. The validity of the instrument was confirmed by content and face validity methods. Cronbach's alpha coefficient was used to measure reliability. Data were analyzed using SPSS software. The level of satisfaction of the elderly in the statistical sample of the research was as follows: 20.8% of their satisfaction was low, 15.8% of their satisfaction was moderate, and 63.4% of the elderly were highly satisfied with the services of the nursing home in Shahriar city.

The findings of the research showed that emotional needs, recreational needs, participation in social life and security needs had a significant relationship with the level of satisfaction with nursing home services. But the entertainment dimension shows a negative relationship with the level of satisfaction. The four independent variables have been able to explain 0.73 percent of the changes related to the dependent variable of this research.

* Corresponding Author: Shahram mollania jelodar

Address: Payam Noor University,
Mazandaran Province, Sari Center

Email: smollania@pnu.ac.ir

تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر میزان رضایتمندی سالمندان از ارائه خدمات سرای سالمندان شهرستان شهریار

شهرام ملانیا جلودار^{۱*}، مهناز نصرتی^۲، اعظم یومی^۳

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور.
 ۲. کارشناس ارشد، دانشگاه پیام نور
 ۳. کارشناس ارشد، دانشگاه پیام نور

چکیده

با توجه به تحولات جمعیتی از جمله کاهش باروری، کاهش مرگ و میر و در نتیجه افزایش طول عمر که پیامد پیشرفت‌های پزشکی در جامعه در حال گذار ایران بوده، شاهد افزایش تعداد و به خصوص نسبت سالمندان بوده‌ایم. روند سالخورده‌شدن جمعیت جهان و به تبع آن کشور ایران سبب شده سالمندان و مسائل مربوط به آنان به یکی از موضوعات مهم جامعه تبدیل شود. این پژوهش درصدد است عوامل مؤثر بر میزان رضایتمندی سالمندان را از ارائه خدمات سراهای سالمندان در سطح شهرستان شهریار مورد بررسی قرار دهد.

روش مورد استفاده در این تحقیق از نوع پیمایش بوده و داده‌ها با ابزار پرسش‌نامه تهیه شده است. بعد از برآورد حجم نمونه روش نمونه‌گیری به صورت چند مرحله‌ای انجام شد؛ که ابتدا چند مرکز نگهداری از بین کل مراکز نگهداری سالمندان شهرستان شهریار انتخاب و سپس از بین این مراکز تعدادی از سالمندان مرد وزن به صورت تصادفی انتخاب شدند. اعتبار ابزار به وسیله روش اعتبار محتوایی و صوری مورد تأیید قرار گرفت. برای سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. داده‌ها به کمک نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفتند. میزان رضایت سالمندان نمونه آماری تحقیق بدین صورت بود: ۲۰.۸ درصد رضایتشان پایین، ۱۵.۸ درصد رضایتشان متوسط و ۶۳.۴ درصد سالمندان از ارائه خدمات سرای سالمندان شهرستان شهریار رضایت بالایی داشتند.

یافته‌های تحقیق نشان داد که از میان متغیرهای مورد بررسی نیازهای عاطفی، نیازهای تفریحی، شرکت در زندگی اجتماعی و نیازهای امنیتی رابطه معناداری با میزان رضایتمندی از ارائه خدمات سرای سالمندان داشتند. اما بعد تفریحی رابطه منفی با میزان رضایتمندی را نشان می‌دهد. متغیرهای مستقل چهارگانه توانسته‌اند ۰.۷۳ درصد از تغییرات مربوط به متغیر وابسته این تحقیق را تبیین نمایند.

تاریخ دریافت: ۱۱ بهمن ۱۴۰۱
 تاریخ ارسال به داوری: ۱۹ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ اصلاح: ۲۱ تیر ۱۴۰۲
 تاریخ پذیرش: ۰۶ شهریور ۱۴۰۲

کلیدواژه‌ها:

نیازهای عاطفی؛ معیشتی؛ امنیت؛ مشارکت؛ تفریح؛ رضایتمندی سالمندان.

* نویسنده مسؤل: شهرام ملانیا جلودار
 آدرس: دانشگاه پیام نور، استان مازندران، مرکز ساری

ایمیل: smollania@pnu.ac.ir

بررسی‌های جمعیتی سازمان ملل نشان می‌دهد که جمعیت جهان رو به سالمندی می‌رود و این روند در آینده سریع‌تر از قبل خواهد بود. نسبت جمعیت سالمند جهان (۶۵ ساله و بیشتر) در سال ۲۰۲۰، برابر ۹.۳ درصد بود. با فرض ثبات باروری در مقدار کنونی خود، متوسط در سال ۲۰۵۰ این مقدار بیش از دوبرابر خواهد شد، یعنی به مقدار ۲۲.۸ درصد خواهد رسید (فتحی، ۱۳۹۹: ۵). به دلیل افزایش تعداد و نسبت جمعیت ۶۵ ساله و بیشتر، جمعیت جهان به سرعت در حال سالمند شدن است. تعداد سالمندان از ۱۳۰ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ به ۸۰۰ میلیون نفر در سال ۲۰۱۴ رسیده است که ۱۱ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد. بر اساس پیش‌بینی سازمان ملل این رقم در سال ۲۰۵۰ به بیش از ۲ میلیارد نفر خواهد رسید، یعنی ۲۲ درصد جمعیت جهان. همچنین پیش‌بینی شده که جمعیت جهان در فاصله سال‌های ۱۹۵۰ تا ۲۰۵۰، ۳.۷ برابر شود، اما تعداد افراد ۶۰ سال به بالا در طی این مدت حدود ۱۰ برابر خواهد شد. در حال حاضر حدود ۱۰ درصد جمعیت کشور را سالمندان تشکیل می‌دهند که نسبت به ۴۰ سال قبل دو برابر شده است، این در حالی است که ۲ برابر شدن جمعیت سالمندی بعدی، یعنی از ۱۰ به ۲۰ درصد فقط ۲۰ سال طول خواهد کشید. بر اساس تخمین جمعیت‌شناسان، در آینده نزدیک، کشورمان با حدود ۲.۶ تا ۳ میلیون سالمند جمعیت روبه‌رو خواهد شد تغییرات ناشی از گذار اجتماعی در ایران همگام با گذار جمعیتی سبب گردیده تا کیفیت زندگی سالمندان، که خود معیار سنجش سطح سالمندی فعال همراه با رضایت‌مندی باشد تحت تأثیر قرار گیرد. بی‌شک، متغیرهای جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و عاطفی در وضعیت کیفیت زندگی سالمندان بی‌تأثیر نبوده است. کاهش شبکه‌های ارتباطات اجتماعی و در نتیجه کاهش مشارکت‌های اجتماعی، سالمندی و عدم توان جسمی جهت کار و کسب درآمد، عدم حمایت‌های اجتماعی و تأمین اجتماعی از عوامل مؤثر در افت کیفیت زندگی سالمندان و در نتیجه سطح سالمندی فعال و رضایت‌بخش است.

به دلیل تغییر شیوه‌های زندگی، روش‌های سنتی و نگهداری و حمایت از سالمندان کم‌رنگ شده است (مطیع حق شناس، ۱۳۹۰: ۱۳۶). از جمله مهم‌ترین چالش‌های پیش روی سالمندان: نیازهای دارویی، نگهداری و مراقبت از آن‌ها، نیاز امنیتی، نیازهای خاص تفریحی، نیاز به مفید بودن و مشارکت در روابط اجتماعی، نیاز عاطفی و نیازهای معیشتی را می‌توان برشمرد. ایران کشوری است که به تدریج به سمت سالمندی در حرکت است. به دلیل کاهش زاد و ولد در سال‌های اخیر عملاً جمعیت سالمند در دهه آینده افزایش خواهد یافت و با توجه به تغییر شکل خانواده در سال‌های اخیر طبعاً مراکز نگهداری از سالمندان از اهمیت بالایی برخوردار خواهند بود. طبعاً سلامت روحی و جسمی سالمندان به دلیل کهولت و شرایط اجتماعی ویژه آن‌ها اهمیت بالایی دارد. در همین راستا بررسی عوامل مؤثر بر رضایت سالمندان باید در دستور کار محققین در این حوزه قرار گیرد. بر اساس همین این تحقیق در نظر دارد تا ضمن ارائه مدلی نظری از عوامل مؤثر بر رضایت سالمندان در سرای سالمندان شهرستان شهریار ارزیابی‌ای تجربی از آن ارائه دهد.

فرصت‌های پژوهش

- بین نیازهای عاطفی سالمندان و میزان رضایت‌مندی آنان از سرای سالمندان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین نیازهای معیشتی سالمندان و میزان رضایت‌مندی آنان از سرای سالمندان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی و میزان رضایت‌مندی آنان از سرای سالمندان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین نیازهای تفریحی سالمندان و میزان رضایت‌مندی آنان از سرای سالمندان رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین نیازهای امنیتی سالمندان و میزان رضایت‌مندی آنان از سرای سالمندان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

چارچوب نظری که در این پژوهش فرضیات تحقیق از آن استخراج می‌گردد، چارچوبی ترکیبی است که در آن از دیدگاه‌های گوناگون استفاده شده است.

نظریهٔ فعالیت

نظریهٔ فعالیت، مخالف نظریهٔ دل‌کندن (طبق این نظریه، پیری عبارت است از عقب‌نشینی پیش‌رونده از نظر جسمی، روانی و اجتماعی. از نظر جسمی، سالمند فعالیت خود را کند و انرژی خود را پس‌انداز می‌کند) می‌باشد و توسط هویگ هرست بیان شده است، وی عقیده دارد که فعالیت، سلامتی را در پیری افزایش می‌دهد، بنابراین بزرگسالانی که فعال می‌مانند در فعالیت‌های تشویق شده و جایگاه‌ها، روابط، سرگرمی‌ها و علایق جدیدی را به دست می‌آورند و با احساس رضایت و آرامش، پیری می‌شوند. زندگی رضایت‌آمیز در سالمندی شامل شیوهٔ تأمین زندگی فعال در میان‌سالی می‌باشد، یک بزرگسال نمونه، بزرگسالی است فعال، که ارتباطات اجتماعی خود را حفظ کرده و با فعالیت‌های جمعی، مسافرت‌ها و داشتن سرگرمی‌ها مشغول است، بنابراین فعالیت، پیری موفقیت‌آمیز ایجاد می‌کند که نقش‌های قدیم و وسایل تازه‌ای به وجود آید و برای آنکه این آرمان تحقق یابد، لازم است که در آینده ارزش سن را باز شناسیم و سالمندان را عهده‌دار نقش‌های جدیدی کنیم، نقش‌هایی که از نظر اجتماعی ارزشمند است، نقش‌های جدید، باید با نوعی درآمد همراه باشد. به خاطر ضرورت اقتصادی و برای این که در جامعه کار با دستمزد، ارجحی دارد که کار داوطلبانه فاقد آن است (وندرزندن، ۱۳۷۶: ۲۵۶).

نظریهٔ استمرار

نظریهٔ استمرار توسط نوگارتن ارائه و پیشنهاد شده است. وی عقیده دارد که شخصیت افراد با افزایش سن، تغییر نمی‌کند و رفتار آنان بیشتر قابل پیش‌بینی می‌گردد. آن‌ها در عادات، پایبندی‌ها، ارزش‌ها و به‌خصوص در راهی که با توجه به موقعیت اجتماعی خود برگزیده‌اند، تداوم و استمرار را حفظ می‌کنند. بنابراین با آگاهی به این عوامل می‌توان پیش‌بینی کرد که آنان چگونه پیری می‌شوند (بک، ۱۹۸۹: ۱۹۸). شخصیت و وضعیت زندگی فاکتورهای مهمی، برای سازگاری افراد سالمند هستند و عواملی که در سازگاری افراد سالمند، نقش دارند، شامل روش‌های سازگاری که قبلاً آموخته‌اند، همچنین توانایی آن‌ها در ادامهٔ نقش‌ها و فعالیت‌های قبلی می‌باشد (ماتسون، ۱۹۸۸: ۱۴۴). سازگاری و انطباق موفقیت‌آمیز با سالمندی، بستگی به توانایی شخص، در تداوم الگوهای زندگی در طول مدت زندگی دارد، شخصی که در سنین جوانی سازگاری خوبی داشته باشد، آن را در سنین بعدی نیز ادامه خواهد داد (برانر، ۱۹۸۸: ۲۱۳).

نظریهٔ فقدان نقش‌ها

اسمیت-بلو، جامعه‌شناس، نظریهٔ فقدان نقش‌ها را عنوان کرده است، به عقیدهٔ او، بازنشستگی و بیوه‌گی، به شرکت سالمند در ساخت‌های نهادی اصلی اجتماع (کار و خانواده) پایان می‌دهد، بنابراین موقعیت‌هایی که آنها بتوانند خود را از نظر اجتماعی مفید نشان دهند، بسیار کم است، به نظر خانم اسمیت-بلو، فقدان نقش‌های مربوط به کار و خانواده خیلی زیان‌بار است؛ زیرا این نقش‌ها بسیار بنیادی تلقی می‌شود و از نظر هویت بزرگسالی، لنگرگاه به حساب می‌آید. فقدان نقش‌ها برای سالمند تجربه‌ای استرس‌زا است (وندرزندن، ۱۳۷۶: ۲۰۵).

نظریهٔ تبادل اجتماعی

مطابق نظریهٔ تبادلات اجتماعی (جیمز داوود)، انسان روابط اجتماعی برقرار می‌کند؛ زیرا پاداش‌هایی به دست می‌آورد: مواد غذایی، احترام، احساس امنیت، عشق، تأیید اجتماعی، قدردانی و غیره. البته به‌دست‌آوردن این پاداش نیز گران تمام می‌شود: فرد با تجربه‌های منفی و ناخوشایند روبه‌رو می‌شود، همچنین مجبور می‌شود تجربه‌های خوشایندی را کنار بگذارد تا فعالیت‌های امتیازدار را دنبال کند. به این ترتیب، انسان به نوعی ماشین حساب کنش‌های متقابل خود تبدیل می‌شود که در آن هزینه‌ها، پاداش‌ها و سود و زیان‌ها ثبت می‌شود. طبق این دیدگاه، رابطهٔ بین دو نفر پایدار نخواهد بود، مگر اینکه هر دو از آن سود ببرند. سالمند بیش از پیش آسیب‌پذیر می‌شود؛ زیرا قدرت چانه‌زدن او، مخصوصاً در کشورهای صنعتی، به طور دائم پایین می‌آید. پیشرفت تکنولوژی مهارت‌های او را، که در گذشته آموخته است، بی‌اعتبار می‌کند. فرضیه‌های نظریهٔ تبادلات اجتماعی زیربنای نظریهٔ نوسازی است، نظریه‌ای که بر اساس

آن، سالمند، در جوامع سنتی بهتر از جوامع شهری و صنعتی موقعیت دارد. طبق این نظریه اگر سالمند در جوامع پیش‌صنعتی و سنتی وضعیت بهتری دارد، به این علت است که او در طول سال‌ها، شناخت و مقداری قدرت کسب کرده است. با این همه طبق نظریه نوسازی، صنعتی‌شدن، اهمیت این شناخت و قدرت را کاهش می‌دهد. برخی شاخص‌ها، فرضیه‌های نظریه نوسازی را تأیید می‌کند. اما همه جوامع مدرن به سالمندان پایگاه کمتری نمی‌دهند. به عنوان مثال، کشور ژاپن استثنا است. در این کشور، ارزش‌های خانوادگی و احترام به اجداد، در تعیین شیوه رفتار با بزرگسالان، بیشتر از عوامل اقتصادی اهمیت دارد (همان: ۷۵).

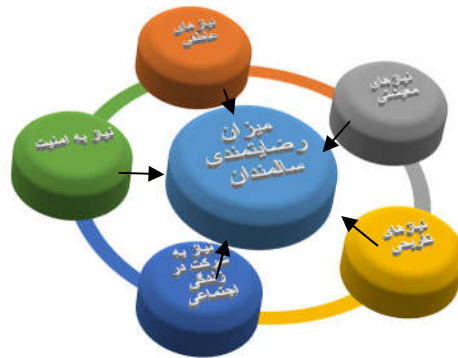
تئوری سلسله مراتب نیازها

این نظریه که توسط مازلو (۱۹۵۴: ۷۳) ارائه شد، از مشهورترین نظریه‌های انگیزه‌ای است که برای ارزیابی کیفیت زندگی نیز استفاده شد. او اساس فرض خود را بر این گذارده که درون هر انسان هفت نیاز وجود دارد که عبارت‌اند از: نیازهای فیزیولوژیکی، نیاز به ایمنی، نیازهای اجتماعی، نیاز به احترام، نیاز به خودشکوفایی، معرفت‌پذیری و زیبایی‌شناسی. بر اساس این نظریه برای افزایش رضایت‌مندی افراد باید سعی کرد نیازهای اولیه افراد مانند خوراک، پوشاک، مسکن و سایر نیازهای فیزیولوژیکی را تأمین نمود و در مراحل بعدی مسأله امنیت شغلی، نیازهای ارتباطی در کار و نیاز به احترام مطرح می‌باشد. سرچی در ۱۹۸۶ یک دیدگاه توسعه‌یافته از نظریه مازلو ارائه داد که به ارتباط این نظریه با کیفیت زندگی می‌پردازد. این تئوری معتقد است که جوامع توسعه‌یافته شامل اعضای است که اساساً در مراتب بالاتری از نیازها راضی و اقناع و برعکس، جوامع کمتر توسعه‌یافته شامل اعضای است که اغلب با مراتب پایین‌تری اقناع می‌شوند. کیفیت زندگی بر حسب سطح رضایت نیازها بر اساس سلسله مراتب اعضای مردم مشخص و معین، تعریف می‌شود. هرچه رضایت از برآورده شدن نیاز اکثریت مردم در جامعه بالاتر باشد، کیفیت زندگی آن جامعه بالاتر خواهد بود. بنابراین نهادها برای رفع نیازهای انسانی و بالابردن کیفیت زندگی و میزان رضایت‌مندی جامعه طراحی شده‌اند. هر یک از این نهادهای اجتماعی شامل یک بعد سلسله مراتبی است. افزایش در کیفیت زندگی با تغییرات سلسله مراتبی نهادهای اجتماعی همراه می‌شود (اونق، ۱۳۸۴: ۳۹). درواقع، تئوری سلسله مراتب مازلو برای پیش‌بینی توسعه و افزایش کیفیت زندگی در کشورها در طول زمان استفاده می‌شود. این تئوری می‌خواهد به این پرسش پاسخ دهد که کدام سیاست به سرعت کیفیت زندگی را افزایش می‌دهد. تئوری‌های مازلو، کمیت‌های غیراقتصادی را برای مقیاس‌های کیفیت زندگی معتبر می‌سازد. برای مثال، بسیاری از مردم کشورهای توسعه‌یافته هم اکنون تعلق و احساس جمعی را مورد توجه قرار می‌دهند و آن‌ها را عناصری از کیفیت زندگی می‌دانند.

جدول شماره ۱. متغیرهای مورد استفاده و نظریات مرتبط

میزان رضایت‌مندی	نظریه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی
نیازهای عاطفی	نظریه تبادلات اجتماعی جیمز داوود و تئوری سلسله مراتب نیازهای مازلو
نیازهای معیشتی	نظریه تبادلات اجتماعی جیمز داوود و تئوری سلسله مراتب نیازهای مازلو
نیازهای تفریحی	نظریه تبادلات اجتماعی جیمز داوود و تئوری سلسله مراتب نیازهای مازلو
نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی	نظریه فعالیت هویگ‌هرست، نظریه استمرار نوگارتن و نظریه نقش خانم اسمیت‌بلو
نیاز به امنیت	تئوری سلسله مراتب نیازها و نظریه تبادلات اجتماعی

در مجموع، در این پژوهش، با ترکیب نظریه‌های نظریه تبادلات اجتماعی جیمز داوود، تئوری سلسله مراتب نیازهای مازلو، نظریه فعالیت هویگ‌هرست، نظریه استمرار نوگارتن، نظریه نقش اسمیت‌بلو و پیشینه تجربی تحقیق، عوامل مؤثر بر میزان رضایت‌مندی سالمندان شهرستان شهریار بر اساس پنج مؤلفه نیازهای عاطفی، نیازهای معیشتی، نیازهای تفریحی، نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی و نیاز به امنیت بررسی شده است. این پنج مؤلفه به صورت مدل تحلیلی در نمودار شماره (۱) نشان داده شده‌اند.

نمودار شماره ۱. مدل مفهومی تحقیق مبنی بر عوامل مؤثر بر میزان رضایتمندی سالمندان

پیشینه پژوهش

فتحي (۱۳۹۹) در تحقیقش به نام "پدیده سالمندی جمعیت در ایران و آینده آن" سعی دارد تا پس از ارائه تعاریف و مفاهیم به مقایسه روند سالخوردگی ایران و جهان و برخی از مناطق منتخب پرداخته و روند سالخوردگی ایران را از گذشته تاکنون به تصویر کشیده و سپس سالخوردگی جمعیت ایران را با روش‌های تکنیکی و آینده‌پژوهی پیش‌بینی و تحلیل نماید. در نتیجه محقق بیان می‌نماید که جمعیت ایران فرآیندی طبیعی است که از رهگذر انتقال جمعیتی حاصل شده و نمی‌توان آن را متوقف و معکوس کرد، بلکه می‌توان با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های صحیح، آثار این فرآیند را کنترل کرد.

زنجری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان "عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی سالمندان تهرانی" به این نتیجه رسیدند که متغیرهای وضعیت سلامت، حمایت اجتماعی، سن، وضعیت اشتغال، تحصیلات و پایگاه اقتصادی-اجتماعی تأثیر معناداری بر میزان رضایت از زندگی سالمندان داشته و ۳۷ درصد تغییرات آن را تبیین کرده‌اند. از این رو، وضعیت سلامتی نامناسب، کمبود حمایت اجتماعی و فقر منابع مالی تأثیری منفی بر رضایت از زندگی سالمندان دارند.

حسینی‌نثار و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی کیفیت زندگی سالمندان در استان گیلان و عوامل مؤثر بر آن" نتیجه گرفتند که سه متغیر حمایت اجتماعی، مشارکت و تحصیلات با کیفیت زندگی سالمندان، هم به صورت دو به دو و هم به صورت توأمان، رابطه معنادار دارند. همچنین بر اساس ضریب بتای رگرسیون به ترتیب از بیشترین تا کمترین همبستگی، می‌توان مشارکت، حمایت اجتماعی و تحصیلات را نام برد. مجموع این سه متغیر، ۵۷ درصد از تغییرات کیفیت زندگی را تبیین می‌کنند.

عرب‌زاده (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان "فرا تحلیل عوامل مؤثر در سلامت روان سالمندان" انجام داد. محقق با بهره‌گیری از روش ترکیب اندازه اثر به روش "اشمیت و هانتر" نشان داد که رابطه بین سلامت روان و متغیرهای سرمایه اجتماعی، فعالیت‌های جسمانی (ورزشی/تفریحی)، تأهل، عدم سکونت در سرای سالمندی، بهزیستی، جنسیت، وضعیت اقتصادی، تحصیلات و شیوه‌های مختلف درمانی با سلامت روان سالمندان حمایت لازم را دریافت نکرد. یافته‌های پژوهش حاضر مشخص می‌کند که عوامل فردی، اجتماعی، روانی و جمعیت‌شناختی می‌تواند بر سلامت روان سالمندان تأثیرگذار باشد.

رضوانی و دیگران (۱۳۹۲) در تحقیقشان با عنوان "سنجش عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی سالمندان در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان نیشابور)" به این نتیجه دست یافتند که شش عامل سرزندگی در گام اول، بهزیستی ذهنی در گام دوم، توانایی جسمی و ذهنی در گام سوم، کیفیت خدمات بهداشتی و قابلیت دسترسی به آن در گام چهارم، روابط اجتماعی در گام پنجم و تعامل اجتماعی در گام ششم، به ترتیب میزان اهمیتی که در تبیین متغیر وابسته دارند، وارد معادله رگرسیونی شده‌اند. در مجموع این شش عامل توانسته‌اند بیش از ۶۰ درصد تغییرات کیفیت زندگی را در ناحیه مورد مطالعه تبیین کنند. بنابراین، برای ارتقای کیفیت زندگی سالمندان مناطق روستایی ضرورت توجه و اقدامات عملی در حوزه عوامل شناسایی شده احساس می‌شود.

علی‌پور و دیگران (۱۳۸۸) در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود، "نقش حمایت‌های اجتماعی در کیفیت زندگی سالمندان" را مورد بررسی قرار داده است. یافته‌ها نشان داد که نمرات کیفیت زندگی مردان سالمند بیش‌تر از زنان است. همچنین میان انواع حمایت اجتماعی (عاطفی، ساختاری، کارکردی، مادی) و کیفیت زندگی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج تحقیق حاکی از آن است که حمایت اجتماعی، بیشترین تأثیر را بر کیفیت زندگی سالمندان داشت و انواع حمایت اجتماعی بیش‌ترین همبستگی را با بعد اجتماعی کیفیت زندگی داشته است.

غفاری و امیدی (۱۳۸۷) در تحقیقی به بررسی مفهوم کیفیت زندگی در محتوای برنامه‌های توسعه در ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی پرداختند. کیفیت زندگی در برنامه چهارم نسبت به برنامه‌های کیفیت زندگی در سه قلمرو نیازهای حمایتی، نیازهای محیطی و نیازهای اساسی مورد توجه قرار گرفته است. نتایج تحقیقات نشان داد، در هیچ کدام از برنامه‌ها، امور رفاهی و اجتماعی به سطح سیاست‌گذاری ارتقا نیافته‌اند و بیش‌تر از جایگاهی خدماتی برخوردار بوده‌اند.

رضایی و منوچهری (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان "بررسی و مقایسه اختلالات روانی سالمندان ساکن در سرای سالمندان در شهر تهران" به این نتیجه رسیدند که سالمندان مشکلات عاطفی و روانی خاص از جمله احساس تنهایی و بی‌کسی، میل به جلب توجه اطرافیان و کمک دارند. چنانچه سالمندان نتوانند به طور عادی توجه و محبت اطرافیان را جلب کنند، به رفتارهایی نظیر تمارض متوسل می‌شوند. سالمندان برای ابراز وجود و کاهش فشارهای روانی ممکن است بخواهند محیط را به کنترل خود در آورند و دیگران را وادار به اطاعت از خود کنند.

کوششی (۱۳۸۷) مطالعه‌ای پیمایشی با عنوان "شبکه‌های حمایت خانوادگی، ترتیبات زندگی و سلامت سالخوردگان در بسترگذار جمعیتی در شهر تهران" در میان ۵۲۷ سالمند انجام داده است. وی به این نتیجه دست یافت که خانوارهای هسته‌ای کامل (با حضور همسر و فرزندان مجرد)، که ترتیبات زندگی حدود ۳۰ درصد از سالمندان را شکل می‌دهد؛ معمول‌ترین شکل از ترتیبات زندگی سالمندان تهرانی است. معمول‌شدن ترتیبات زندگی مستقل در بین سالمندان تهرانی یکی از یافته‌های دیگر پژوهش انجام شده بوده؛ چراکه بیش از ۱۵ درصد سالمندان، تنها زندگی می‌کنند.

کریمی (۱۳۸۶) در تحقیق خود به بررسی تأثیر عوامل جامعه‌شناختی و جمعیت‌شناختی مؤثر بر حمایت بین نسلی (فرزندان بزرگسال - والدین) می‌پردازد که یکی از مسائل مطرح در حوزه روابط بین نسلی است. وی با بررسی تأثیر برخی عوامل ساختاری و اقتصادی اجتماعی بر سه بعد از انواع حمایت‌های بین‌نسلی (عاطفی، مالی و عملی) به این نتایج می‌رسد که عوامل ساختاری و دیگر ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی، مانند تحصیلات، فاصله جغرافیایی بین دو نسل، سرمایه اقتصادی و وضعیت سلامت والدین بر حمایت‌های بین‌نسلی در خانواده تأثیرگذار می‌باشد.

اصلانخانی (۱۳۸۳)، در پژوهشی به "بررسی رابطه فعالیت‌های بدنی با سطح سلامت عمومی سالمندان زن و مرد منتخب تهران" پرداخته است. در بخشی از این تحقیق، مشکلات اقتصادی سالمندان تهرانی به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر اشتغال مجدد آنان در سال‌های کهولت پرداخته شده است. نتایج حاکی از آن است که درآمد کم ماهیانه باعث روی آوردن بازنشستگان به اشتغال مجدد در نتیجه کاهش فعالیت‌های فراغتی و ورزشی شده است.

هایاشی و همکاران (۲۰۲۳) در تحقیقشان به این نتیجه دست یافتند که عدم درست شناخت توانایی جسمانی توسط سالمندان می‌تواند آن‌ها را بیش‌تر به خطا و سقوط نزدیک‌تر کند. همچنین این محققین پیشنهاد دادند که مطالعات آینده در تحقیقاتشان تفاوت‌های سالمندان را بر اساس بیماری و گروه سنی در نظر بگیرند تا خطرات سقوط را بهتر شناسایی کنند.

تیان و جی (۲۰۲۲) پژوهشی تحت عنوان "بررسی رضایت از زندگی سالمندان بر اساس سالمندی سالم" در چین انجام دادند که نتیجه گرفتند، نسبت‌های شانس نشان داد که ابعاد مشارکت اجتماعی/برابری اجتماعی و تأمین مالی اقتصادی نقش مهمی در رفاه سالمندان ایفا می‌کنند. در پس زمینه کلان سالمندی سالم و همچنین اتخاذ تدابیر از منظر خرد سیستم شاخص ارزیابی سالمندی سالم، برای بهبود رضایت از زندگی سالمندان هنوز نیاز به بررسی عمیق دارد.

میسو و همکاران (۲۰۲۲) در تحقیقی با عنوان "عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی سالمندان با نیازهای مراقبتی که در خانه زندگی می‌کنند" انجام دادند نتایج این مطالعه حاکی از اهمیت تمرکز بر عوامل محیطی و تسهیل مشارکت سالمندان با نیازهای مراقبتی در فعالیت‌هایی است که می‌خواهند برای حفظ و بهبود رضایت از زندگی خود انجام دهند.

روش‌شناسی پژوهش

از آنجاکه روش پژوهش ارتباط نزدیک و مستقیم با موضوع تحقیق دارد، لذا در این تحقیق از روش پیمایش استفاده شده است. پیمایش یکی از مهم‌ترین و عمده‌ترین روش‌های جمع‌آوری داده‌ها در پژوهش‌های کمی هستند. روش پیمایش با تمرکز بر «نگرش‌ها و عقاید، پاره‌ای اطلاعات درباره شرایط زندگی و مقولاتی که افراد را معین و متمایز می‌گرداند (بیکر، ۱۳۷۷: ۲۴). بنابراین در این پژوهش، روش پیمایش مقطعی با دو هدف توصیف و تبیین مورد استفاده قرار خواهد گرفت که در سطح توصیف، هدف، نشان دادن تصویری از پدیده‌های مورد بررسی برای شناخت بیشتر شرایط موجود در نمونه می‌باشد. در سطح تحلیل، هدف، یافتن عوامل تأثیرگذار بر متغیر وابسته و شناخت روابط بین متغیرهاست. در این تحقیق، برای تدوین چارچوب نظری و همچنین تحقیقات پیشین از روش اسنادی بهره گرفته شده است. این پژوهش به لحاظ ماهیت، کاربردی؛ به لحاظ معیار زمان، مقطعی که سالمندان از سرای سالمندان و عوامل مؤثر بر آن در بین سالمندان خانه‌های سالمندان شهرستان شهریار فراهم آورده شده است و به لحاظ وسعت، پهنانگر است.

جامعه آماری این تحقیق را کلیه سالمندان ساکن در خانه‌های سالمندان شهرستان شهریار تشکیل می‌دهند، این شهرستان با ۳۲۰ کیلومتر مربع مساحت دارای ۷ شهر و ۲۵ روستا و بالغ بر ۷۶۵۲۱۹ نفر جمعیت در غرب استان تهران واقع شده و دارای ۸ مرکز شبانه‌روزی نگهداری سالمند که ۳۹۵ نفر سالمند در آن زندگی می‌کنند.

با ملاک قرار دادن جمعیت آماری و براساس فرمول محاسبه حجم نمونه مورگان محاسبه شده است. براساس فرمول مورد نظر، حجم نمونه در این تحقیق برابر با ۱۹۰ نفر به دست آمد که برای ۲۰۲ نفر پرسش‌نامه تکمیل شد. بعد از برآورد حجم نمونه روش نمونه‌گیری به صورت چند مرحله‌ای انجام شد؛ که ابتدا چند مرکز نگهداری از بین کل مراکز نگهداری سالمندان شهرستان شهریار انتخاب و سپس از بین این مراکز تعدادی از سالمندان مرد وزن به صورت تصادفی انتخاب شدند.

برای سنجش مؤلفه رضایت‌مندی سالمندان از ۱۴ گویه استفاده شد اما آلفای ۸ گویه در همسازی با دیگر گویه پایین بودند. بنابراین در جمع با دیگر گویه‌ها حذف شدند و در نهایت از ۶ گویه (میزان رضایت‌مندی سالمندان از زندگی در سرای سالمندان، از مسؤولین و مراقبین، از روابط موجود بین سالمندان، از روابط بین خودشان و مسؤولین و احساس سپری شدن راحت دوران پیری) استفاده شد.

برای سنجش مؤلفه نیازهای عاطفی از ۶ گویه بهره برده شد که ۲ گویه از حداقل میزان همسازی با دیگر گویه برخوردار نبودند که حذف شدند. بنابراین از ۴ گویه (میزان سلام و احوال‌پرسی مراقبین با سالمندان، میزان گوش دادن مراقبین به صحبت‌ها و خواسته‌های آن‌ها و میزان همراهی نمودن مراقبین به هنگام قدم زدن در محوطه خانه سالمندان) استفاده شد. ابعاد سازه نیازهای معیشتی در ۱۶ گویه پنج گزینه‌ای پیرامون (میزان خوشمزه دانستن خوراکی‌ها، میزان آسان بودن جویدن خوراکی‌ها، متناسب بودن و با انرژی بودن خوراکی‌ها، میزان رعایت بهداشت در تهیه خوراکی‌ها، میزان سبک، نرم و راحت بودن پوشاک سالمندان، میزان دوست داشتن رنگ لباسشان، دخالت سلیقه سالمندان در انتخاب لباس، رعایت تناسب نوع و جنس لباس سالمند با فصول سال، میزان زیبا دانستن اتاق توسط سالمند، میزان نورگیر بودن اتاق، داشتن فضای کافی اتاق سالمندان برای رفت و آمد، میزان رعایت بهداشت محل سکونت سالمندان، میزان به موقع بودن رسیدگی کادر درمان خانه سالمندان، میزان تهیه سریع داروی مورد نیاز سالمندان، میزان داده شدن داروی مورد نیاز سالمند در زمان مشخص) استفاده شد. برای سنجش مؤلفه نیازهای تفریحی از ۵ گویه (در صورت علاقمندی به ورزش در سالمندان: میزان در اختیار قرار گرفتن فضا و لوازم ورزشی و همچنین فرصت و اجازه ورزش نمودن و همچنین امکان رفتن به اماکن ورزشی و تفریحی، فرصت انجام ورزش‌های دسته‌جمعی در صورت دوست داشتن) استفاده شد. ابعاد سازه نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی در ۱۶ گویه پنج گزینه‌ای پیرامون (میزان مشارکت سالمندان در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، میزان شرکت دادن

سالمند در اجرای برنامه‌ها در صورت علاقه‌ی سالمند، میزان شرکت‌دادن سالمند در ایجاد و توسعه‌ی فضای سبز محوطه‌ی خانه سالمندان، میزان شرکت‌دادن سالمندان در نظافت و تمیزی اتاق و محوطه‌ی خانه سالمندان، میزان شرکت و فرصت داده شدن سالمندان در کارهای دسته‌جمعی و دوره‌می‌ها) استفاده شد. برای سنجش مؤلفه‌ی نیاز به امنیت از ۶ گویه (میزان امنیت کامل دانستن محل سکونت از نظر سالمندان، میزان کمک نمودن به سالمندان به هنگام نیاز، امکان استفاده از دستگیره و رمپ به هنگام تردد و جابه‌جایی سالمندان، میزان ایمن‌سازی محل رفت و آمد سالمند از نظر لغزندگی، میزان کمک نمودن به سالمند به هنگام استحمام، میزان کمک نمودن به سالمندان به هنگام لباس پوشیدن) استفاده شد.

برای تعیین اعتبار پرسش‌نامه‌ی تحقیق، از روش اعتبار صوری بهره گرفته شد. به این منظور از نظر اساتید گروه مدیریت، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی در خصوص تناسب سؤال‌های طراحی شده برای سنجش متغیرها و حوزه‌ی مفهومی آن‌ها استفاده گردید و سؤال‌هایی که نامناسب تشخیص داده شدند، حذف شد. سپس پرسشنامه‌ی تهیه شده به منظور اجرای آزمون مقدماتی توسط 20 نفر از سالمندان مراکز نگهداری (۱۰ مرد و ۱۰ زن) تکمیل گردید. بررسی‌های پرسشنامه‌های تکمیل شده، تأیید سؤالات پرسشنامه را نشان داد و پرسش‌نامه آماده‌ی اجرای نهایی گردید. در رابطه با پایایی نیز می‌توان گفت که سنجشی دارای پایایی است که در صورت تکرار آن در مواقع دیگر به نتایج یکسان برسد. که در این ارتباط از آلفای کرونباخ استفاده شد.

برای تعیین اعتبار پرسش‌نامه از روش اعتبار صوری که نوعی اعتبار محتوایی است، استفاده شده است. منظور از اعتبار صوری میزان توافق متخصصان یک امر با یک شاخص یا معیار است (ساروخانی، ۱۳۷۷: ۲۸۷).

جدول شماره ۲. نتایج آزمون آلفای کرونباخ برای ابزار سنجش

نتیجه	قابلیت اعتماد	تعداد گویه‌ها	متغیرها
تأیید	۰.۸۹	۶	میزان رضایت‌مندی سالمندان
تأیید	۰.۷۰	۴	نیازهای عاطفی
تأیید	۰.۸۰	۱۶	نیازهای معیشتی
تأیید	۰.۸۳	۵	نیازهای تفریحی
تأیید	۰.۹۲	۵	نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی
تأیید	۰.۸۰	۶	نیازهای امنیتی

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

در مجموع از ۲۰۲ نفر نمونه‌ی تحقیق بر حسب جنسیت پاسخ‌گویان سالمند، ۱۱۱ نفرشان (۵۵ درصد) زن و ۹۱ نفرشان (۴۵ درصد) مرد بودند. بر حسب میزان تحصیلات سالمندان ۱۶۲ نفرشان (۸۰.۲ درصد) ابتدایی، ۱۶ نفرشان (۷.۹ درصد) راهنمایی، ۲۰ نفرشان دیپلم (۹.۹ درصد) و ۴ نفرشان (۲ درصد) فوق دیپلم و بالاتر بودند. بر حسب سن سالمندان از کل ۲۰۲ نفر ۹۹ نفر (۴۹ درصد) زیر ۷۵ سال و ۱۰۳ نفرشان (۵۱ درصد) بالاتر از ۷۵ سال بودند.

جدول شماره ۳. توصیف ابعاد متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (میزان رضایت‌مندی سالمندان)

متغیرها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	واریانس
میزان رضایت‌مندی سالمندان	۲۰۲	۱۲	۳۰	۲۳.۵۷	۵.۳۴۴	۲۸.۵۵۵
نیازهای عاطفی	۲۰۲	۱۲	۲۰	۱۷.۶۸	۱.۵۸۶	۲.۵۱۶

نیازهای معیشتی	۲۰۲	۵۰	۸۰	۷۰.۸۸	۵.۵۲۷	۳۰.۵۴۷
نیازهای تفریحی	۲۰۲	۱۰	۲۵	۲۱.۶۴	۳.۳۴۲	۱۱.۱۶۶
نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی	۲۰۲	۸	۲۵	۱۸.۴۸	۵.۰۹۶	۲۵.۹۷۲
نیازهای امنیتی	۲۰۲	۱۴	۳۰	۲۶.۳۵	۳.۲۹۹	۱۰.۸۸۶

آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق شامل میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر در جدول شماره ۳ ارائه شده است. میانگین میزان رضایت‌مندی برابر با ۲۳.۵۷، نیازهای عاطفی آن‌ها برابر با ۱۷.۶۸، نیازهای معیشتی آن‌ها برابر با ۷۰.۸۸، نیازهای تفریحی آن‌ها برابر با ۲۱.۶۴، نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی آن‌ها برابر با ۱۸.۴۸ و نیازهای امنیتی آن‌ها برابر با ۲۶.۳۵ می‌باشد.

یافته‌های استنباطی

به جهت پاسخ به سؤالات تحقیق و بررسی فرضیات مطرح‌شده برای تحلیل رابطه و تأثیر بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش از آزمون پیرسون، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر استفاده می‌شود.

جدول شماره ۴. نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (میزان رضایت‌مندی سالمندان)

متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	ضریب پیرسون	سطح معنی‌داری	تعداد کل پاسخ‌گویان
نیازهای عاطفی	۰.۵۳۵	۰.۰۰۰	۲۰۲	
نیازهای معیشتی	-۰.۰۹۶	۰.۱۷۵	۲۰۲	
نیازهای تفریحی	-۰.۳۷۱	۰.۰۰۰	۲۰۲	
نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی	۰.۸۰۲	۰.۰۰۰	۲۰۲	
نیازهای امنیتی	۰.۵۲۶	۰.۰۰۰	۲۰۲	

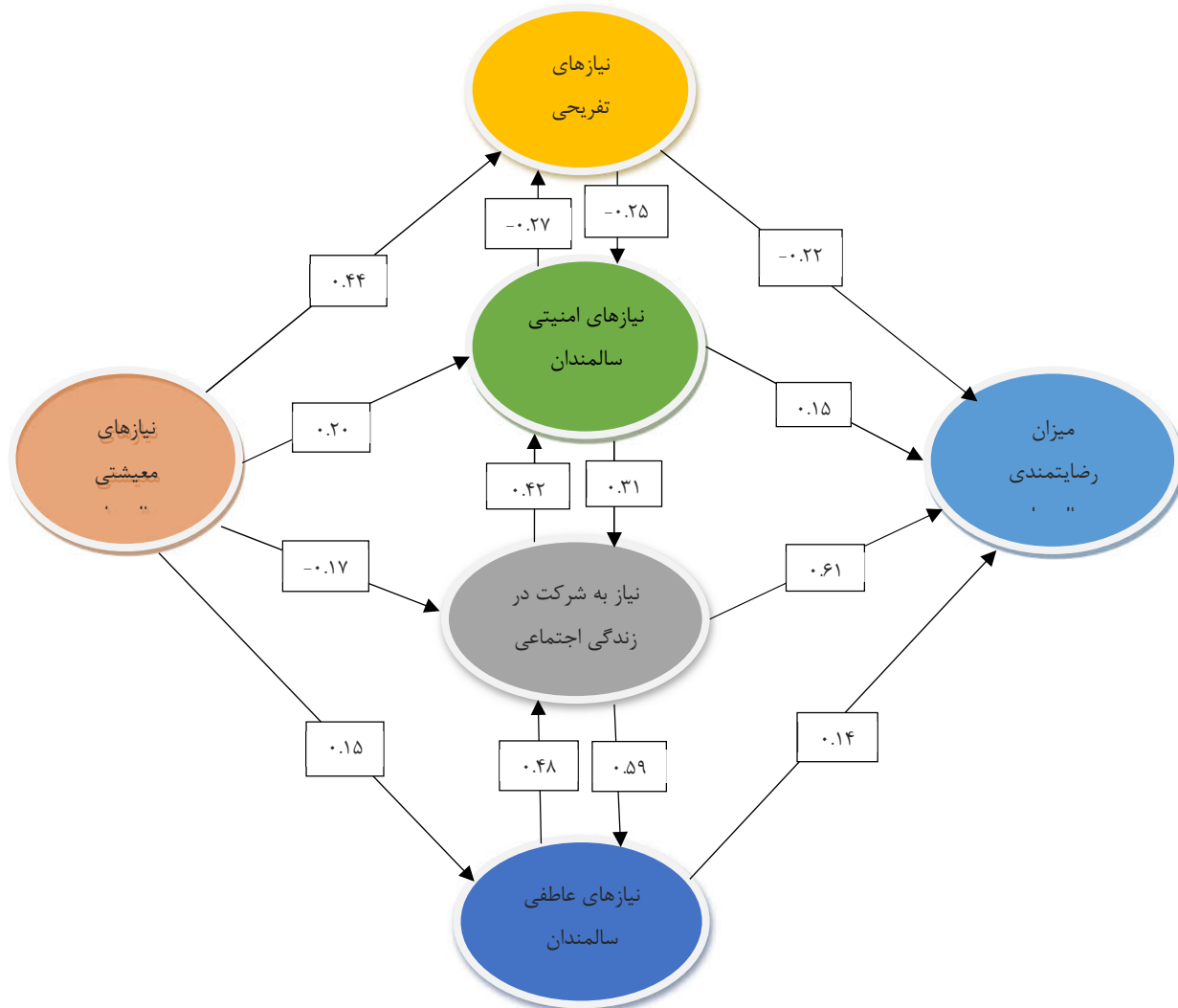
جدول شماره ۴ روابط همبستگی متغیرهای مستقل (نیازهای عاطفی، نیازهای معیشتی، نیازهای تفریحی، نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی و نیازهای امنیتی) را با متغیر وابسته تحقیق (میزان رضایت‌مندی سالمندان) نشان می‌دهد که از ۵ متغیر مستقل فوق ۴ متغیر با سطح معنی‌داری قابل قبول این رابطه را با متغیر وابسته تأیید می‌نمایند و تنها متغیر نیازهای معیشتی رابطه معنی‌داری را با متغیر وابسته تحقیق نشان نداده است.

جدول شماره ۵. عناصر اصلی تحلیل چند متغیره به روش مرحله به مرحله از مرحله اول تا مرحله چهارم برای پیش‌بینی متغیر وابسته (میزان رضایت‌مندی سالمندان)

مراتب ورود متغیرها	متغیرهای وارد شده	R	R ²	R ² تعدیل شده	خطای استاندارد
گام اول	نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی	۰.۸۰۲	۰.۶۴۳	۰.۶۴۲	۳.۱۹۹
گام دوم	متغیر نیازهای تفریحی سالمندان	۰.۸۳۳	۰.۶۹۴	۰.۶۹۱	۲.۹۶۹
گام سوم	نیازهای امنیتی سالمندان	۰.۸۴۶	۰.۷۱۵	۰.۷۱۱	۲.۸۷۳
گام چهارم	نیازهای عاطفی سالمندان	۰.۸۵۳	۰.۷۲۳	۰.۷۲۳	۲.۸۱۳

R² به‌دست‌آمده در تمام مراحل در سطح اطمینان حداقل ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار بوده است، با توجه به اینکه ۰.۷۳ درصد از واریانس میزان رضایت‌مندی سالمندان به وسیله این چهار متغیر تبیین شده است. ۲۷ درصد (۱ - ۰.۷۳) از واریانس میزان

رضایت‌مندی سالمندان به وسیله این متغیرهای مستقل فوق تحلیل نشده است. در کل R^2 به دست آمده نشان می‌دهد که معادله ما از قدرت پیش‌بینی برخوردار است و نزدیک به سه چهارم از واریانس متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌کند. جدول ۵ نشان می‌دهد که تنها چهار متغیر توانسته است از میان پنج متغیر وارد معادله رگرسیونی شده و متغیر پنجم (نیازهای معیشتی) از همبستگی کافی با متغیر وابسته برای وارد شدن در معادله رگرسیونی برخوردار نبوده و از معادله خارج شده است. اما در این پژوهش این متغیر خارج شده از معادله رگرسیون چند متغیره را کنار نگذاشته بلکه در تحلیل مسیر مجدداً آن را در تحلیل روابط و پیش‌بینی اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته وارد معادله و تحلیل می‌نماییم که در نمودار ۲ به نمایش در آمده است.

نمودار شماره ۲. تحلیل مسیر انجام شده بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته

نمودار ۲ روابط مستقیم (چهار متغیر نیازهای عاطفی، نیازهای تفریحی، نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی و نیازهای امنیتی) و روابط غیرمستقیم (یک متغیر نیازهای معیشتی) را با متغیر وابسته تحقیق نشان می‌دهد. همان طوری که در روابط فوق مشاهده می‌شود

چهار متغیر نیازهای عاطفی، نیازهای تفریحی، نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی و نیازهای امنیتی علاوه بر داشتن رابطه مستقیم، رابطه غیرمستقیمی نیز با متغیر وابسته دارند که تحلیل آن در نتیجه‌گیری می‌آید. نمودار (مدل) فوق نشان می‌دهد که: ۱. نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی: (با ضریب ۰.۶۱)؛ ۲. نیازهای امنیتی: (با ضریب ۰.۱۵)؛ ۳. نیازهای تفریحی: (با ضریب ۰.۲۲-)؛ ۴. نیازهای عاطفی: (با ضریب ۰.۱۴) رابطه مستقیمی با متغیر وابسته دارند. در ۵ متغیر مستقل، ۴ متغیر فوق در روش رگرسیون مهم‌تر تلقی شده و با متغیر (میزان رضایت‌مندی سالمندان) همبستگی خالص بدون تأثیر عوامل و متغیرهای دیگر را نشان می‌دهند. به منظور رسیدن به مدل تحلیل مسیر هر بار یکی از ۴ متغیر مستقل بالا را در جای متغیر وابسته قرار داده و تأثیر ۴ متغیر دیگر را روی آن از طریق رگرسیون چند متغیره به دست آورده و بتای مربوطه را استخراج نموده و در مسیر خودش قرار داده شد.

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول ۳ فرض H_0 را که به معنای عدم وجود رابطه معنادار بین نیازهای امنیتی و رضایت‌مندی سالمندان بود رد شد بدین معنا که سالمند احتیاج به امنیت روحی و جسمی دارد و باید در طراحی فضاهای مرتبط با سالمند این مسأله مورد توجه قرار گیرد. سالمند باید مطمئن گردد که در موقع ضرورت به کمکش خواهند شتافت و یا در موقع بیماری سریع معالجه خواهد شد و در فضایی که پا می‌گذارد آرامش دارد و مورد آزار قرار نخواهد گرفت.

با توجه به اینکه موضوع تحقیق، شناسایی عوامل مؤثر بر میزان رضایت‌مندی سالمندان از زندگی در سرای سالمندان شهرستان شهریار بود تحلیل آزمون رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر به عنوان آزمون‌های پیشرفته به ترتیب اهمیت متغیرها به این صورت نتیجه شد:

نیازهای عاطفی سالمندان (تأثیر مستقیم ۰.۱۴)، نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی (تأثیر مستقیم ۰.۶۱)، نیازهای امنیتی سالمندان (تأثیر مستقیم ۰.۱۵) و نیازهای تفریحی سالمندان (تأثیر مستقیم ۰.۲۲-) در صورتی که با آزمون تحلیل مسیر و به دست آمدن تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای فوق، نتیجه‌گیری جدید و جالب توجه به دست آمد، به این صورت که نیازهای عاطفی علی‌رغم تأثیرگذاری درجه چهارم بر رضایت‌مندی سالمندان، با توجه به جمع‌نمودن تأثیرات غیرمستقیم با تأثیر مستقیم‌اش بر متغیر وابسته به درجه دوم ارتقا نمود، یعنی با درصد تأثیرگذاری ۰.۴۶. بعد از نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی (۰.۷۷) دومین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته جابه‌جا شد. نیاز امنیتی با تأثیر کل (۰.۴) سومین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته نتیجه داد و نیازهای تفریحی چهارمین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته شد که جمع تأثیرات کل‌اش (۰.۳۰-) به دست آمد. همچنین متغیر نیازهای معیشتی علی‌رغم اینکه در تحلیل رگرسیون چندمتغیره از معادله رگرسیونی خارج شده بود و تأثیر مستقیمی را بر متغیر وابسته نشان نداد اما در تحلیل مسیر تأثیر غیرمستقیمی از طریق متغیرهای (نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی، نیازهای عاطفی سالمندان، نیازهای امنیتی سالمندان و نیازهای تفریحی سالمندان) بر متغیر وابسته به میزان (۰.۱۱-) داشته است که می‌توان آن را به عنوان پنجمین متغیر تأثیرگذار بر متغیر وابسته (میزان رضایت‌مندی سالمندان) به حساب آورد. نهایتاً در این پژوهش چهار متغیر (۱. نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی، ۲. نیازهای عاطفی سالمندان، ۳. نیازهای امنیتی سالمندان، ۴. نیازهای تفریحی سالمندان) توانسته‌اند ۰.۷۳ از واریانس متغیر وابسته این پژوهش را تبیین نمایند.

بحث و نتیجه گیری

برای استنباط نظری و حرکت از اصول کلی چارچوب نظری تحقیق برای اصول واقعی خاص، مشاهدات باید صورت می‌گرفت و فرضیات تحقیق مورد آزمون تجربی قرار گیرد.

نتیجه این پژوهش در خصوص تأثیرگذاری مثبت متغیر نیازهای عاطفی و نیاز امنیتی با نتایج پژوهش‌های زنجری و همکاران (۱۳۹۷)، حسینی‌نثار و همکاران (۱۳۹۶)، فرزانه و عزیزاده (۱۳۹۲)، علی‌پور (۱۳۸۸)، کوششی (۱۳۸۷)، رضایی و منوچهری (۱۳۸۷)، کریمی (۱۳۸۶)، تیان و جی (۲۰۲۲) و میسو و همکاران (۲۰۲۲) هم‌سو بود. آن‌ها دریافتند که بین برطرف نمودن نیازهای عاطفی و نیازهای امنیتی در قالب متغیر حمایت‌های اجتماعی، رضایت‌مندی سالمندان افزایش چشمگیری خواهد داشت. در این پژوهش نیز میزان تأثیرگذاری متغیر نیازهای عاطفی و نیازهای امنیتی به طور مستقیم و قوی بر رضایت‌مندی سالمندان تأثیر مثبتی دارد. در این پژوهش نیازهای عاطفی و نیازهای امنیتی به عنوان دومین و سومین متغیرهای مستقل تأثیرگذار هم به طور مستقیم و هم به طور غیرمستقیم بر رضایت‌مندی سالمندان تحقیق شناخته شد. نتیجه این پژوهش در خصوص تأثیرگذاری مثبت نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی با نتیجه پژوهش‌های رضوانی و همکاران (۱۳۹۲)، حسینی‌نثار و همکاران (۱۳۹۶)، مهدی عرب زاده (۱۳۹۵) و تیان و جی (۲۰۲۲) و میسو و همکاران (۲۰۲۲) هم‌سو بودند. در این پژوهش تأثیرگذاری متغیر سرمایه اجتماعی و بطور خاص مشارکت افراد بر رضایت‌مندی و سلامت روان سالمندان اثر مثبتی را بجای گذاشتند. در این تحقیق نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی بالاترین و اثرگذارترین متغیر تحقیق بدست آمد بطوریکه به تنهایی این متغیر توانسته ۶۴ درصد واریانس متغیر وابسته تحقیق یعنی رضایت‌مندی سالمندان از زندگی در سرای سالمندی شهرستان شهریار را تبیین نماید. برخلاف نتایج پژوهش‌های وحید زمانزاده و همکاران (۱۳۹۷) و غفاری و امیدی (۱۳۸۷) در خصوص اثرگذاری مثبت متغیر نیازهای معیشتی بر رضایت‌مندی سالمندان، در این پژوهش رابطه معناداری بین نیازهای معیشتی و رضایت‌مندی سالمندان دیده نشد. نتیجه این پژوهش در خصوص تأثیرگذاری متغیر نیازهای تفریحی با نتایج پژوهش‌های اصلانخانی (۱۳۸۳)، اسماعیل ضرغامی و همکاران (۱۳۹۴) و مهدی عرب‌زاده (۱۳۹۵) علاوه بر اینکه هم‌سو نبوده بلکه نتیجه معکوسی داشته است که این نتیجه تحقیق قابل توجه و تعمق بوده. بنابراین با تأکید محققین مجدداً با مصاحبه عمقی به بررسی این موضوع پرداخته شد که نشان‌دهنده این نکته مهم بود مبنی بر اینکه فراهم نمودن امکانات تفریحی نه اینکه مورد علاقه سالمندان نبوده بلکه در آن‌ها این روحیه ناتوانی و ناامیدی را بارور می‌نماید به طوری که تأثیر منفی آن را تا حدود زیادی توجیه و تفسیر می‌نماید.

بر اساس نتایج تجربی این پژوهش میان نیازهای عاطفی سالمندان، نیاز به شرکت سالمندان در زندگی اجتماعی و نیازهای امنیتی با میزان رضایت‌مندی سالمندان رابطه معنی‌دار و مستقیم یافت شد. بین نیازهای معیشتی سالمندان و میزان رضایت‌مندی آن‌ها رابطه معنی‌داری دیده نشد. در این پژوهش بین نیازهای تفریحی با میزان رضایت‌مندی علاوه بر اینکه رابطه رد و حتی رابطه بی‌معنی دیده نشد، بلکه رابطه منفی و معکوس دیده شد که برای محققین جای سؤال و بررسی مجدد داشت. موضوع منفی بودن متغیر نیازهای تفریحی با میزان رضایت‌مندی سالمندان، با بحث و بررسی و صحبت با کارشناسان و روان‌شناسانی که به صورت مستقیم در مراکز نگهداری با امور سالمندان درگیر بودند مورد پیگیری قرار گرفت که چرا علی‌رغم تصور ما از اینکه تفریح و گردش بیرون از مرکز نگهداری باعث ایجاد رضایت در سالمندان مراکز نگهداری می‌شود، اما این رابطه معنادار نبوده. شواهد حاکی از آن بود که سالمندان اشتیاق اولیه به تفریح در خود نشان می‌دهند؛ اما به دلیل ناتوانی جسمی و حرکتی هنگام تفریح دچار سرخوردگی می‌شوند. این احتمالات نتیجه داد که سالمندان با توجه به شرایط سنی و عدم اشتغال جدی، به وقت‌گذرانی پربار و سالم مقتضای شرایط جسمی و روحی خود احتیاج دارند. سالمندان فاقد منابع مجدد دوستی هستند؛ زیرا اکثر آن‌ها کار نمی‌کنند و موقعیت ایجاد روابط دوستانه در فضای کار را ندارند و دوستان هم سن و سالشان را نیز به نوعی از دست داده‌اند. این مسأله تنهایی آن‌ها را افزایش می‌دهد. بهترین تفریحات پیشنهادی برای سالمندان (با توجه به سواد و روحیات خاص هر فرد) شامل مطالعه کتاب و روزنامه، گشت و گذار در فضای سبز، معاشرت و گفت‌وگو با دوستان، تماشای فیلم، خرید از بوفه، نشستن روی نیمکت و تماشای خیابان و عبور و مرور مردم، و به خصوص تماشای کودکان هنگام بازی و شنیدن موسیقی می‌باشد. در ضمن ترتیب‌دادن برنامه‌های فوق‌العاده مثل

مراسم عبادی، جشن و کنسرت، بازی‌های سبک تأثیر بسیار خوبی در روحیه سالمند دارد و احساس یکنواختی روزها را از بین می‌برد. یا شاید تفریح برای کسانی که در منزل مسکونی شخصیشان زندگی می‌کنند، رضایت‌بخش باشد و این بحث در مورد سالمندان مراکز صدق نکند که البته تحقیق بیشتر در این مورد احساس می‌شود.

طبق نظریه تبادل اجتماعی جیمز داوود، فرد سالمند زمانی می‌تواند احساس رضایت‌مندی کند که بر اساس کنش متقابلشان به امتیازاتی دست پیدا کنند و پاداش و سودشان در شرایط زندگی خانه سالمندان افزایش یابد. با توجه به نتایج تجربی این پژوهش سالمندان در خصوص برطرف شدن: نیازهای عاطفی، نیازهای معیشتی، نیازهای تفریحی و نیاز به امنیتشان احساس می‌کنند که پاداش‌هایی از روابط اجتماعی در این محیط به دست می‌آورند. بالا بودن میانگین رضایتمندی افراد سالمند از نیازهای سنجش شده حدود ۶۵ درصد نشان‌دهنده این است که نتایج تجربی تحقیق؛ نظریه تبادل اجتماعی جیمز داوود، تئوری سلسله مراتب مازلو را در چهار نیاز یاد شده تأیید می‌نمایند.

با توجه به نظریه استمرار که شخصیت افراد با افزایش سن، تغییر نمی‌کند و با توجه به موقعیت اجتماعی سالمند، آن‌ها ارزش‌ها و عادات خود را حفظ می‌نمایند و استمرار می‌بخشند. و طبق نظریه نقش اسمیت-بلو، داشتن نقش در جامعه و انجام آن به فرد سالمند احساس مفید بودن می‌دهد. هویگ‌هرست عقیده دارد که فعالیت، سلامتی را در پیری افزایش می‌دهد. نتیجه تحقیق در خصوص نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی نظریه فوق را تأیید می‌کند.

تشکر و قدردانی

این پژوهش با همکاری کامل پرسنل، سالمندان و مدیریت سرای سالمندان شهرستان شهریار انجام گرفته است که بدین وسیله نویسندگان مراتب تشکر و قدردانی خود را ابراز می‌دارند.

منابع

- اداره کل روابط عمومی و امور بین الملل صندوق بازنشستگی کشور. (۱۴۰۰). آمار-سالمندی-در-ایران-تا-۲۰-سال-آینده-۲-
<https://www.cspf.ir/19028/>. ۱۴۰۰/۰۷/۲۷
- اصلانخانی، محمدعلی. (۱۳۸۳). رابطه بین فعالیت بدنی و سلامت عمومی سالمندان شهر تهران. *نشاط و ورزش*. ۱۰ (۲): ۱۳-۲۵.
- اونق، نازمحمد. (۱۳۸۴). *بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی*، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران: دانشگاه تهران.
- بیکر ترز، ال. (۱۳۷۷). *نحوه انجام تحقیقات اجتماعی*. ترجمه هوشنگ نائبی. تهران: نشر نی.
- حسینی‌نثار، مجید، زنجانی حبیب‌الله، سید میرزایی و سید محمد کلدی، علیرضا. (۱۳۹۶). «بررسی کیفیت زندگی سالمندان در استان گیلان و عوامل مؤثر بر آن. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*. ۱۰ (۱): ۷۵-۸۸.
- رضایی، سعید و منوچهری، مهشید. (۱۳۸۷). بررسی و مقایسه اختلالات روانی سالمندان ساکن درسرای سالمندان در شهر تهران. *مجله سالمندی ایران*. ۳ (۷): ۱۶-۲۵.
- رضوانی، محمدرضا، منصوریان، حسین، احمدآبادی، حسن، احمدآبادی، فرشته و پروائی هره‌دشت، شیوا. (۱۳۹۲). سنجش عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی و رضایت‌مندی سالمندان در مناطق روستایی. *پژوهش‌های روستایی*. ۴ (۲): ۳۰۱-۳۲۶.
- زنجری، نسیم، الساق، اعظم‌الملوک، صادقی، رسول و نوری، مهسا. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر میزان رضایت از زندگی سالمندان تهرانی. *مددکاری اجتماعی*. ۴ (۱۶): ۱۰۱-۲۶.
- ضرغامی، اسماعیل، شرقی، علی، الفت، میلاد. (۱۳۹۴). ویژگی‌های محیطی مؤثر در افزایش کیفیت زندگی ساکنان خانه‌های سالمندان. *مطالعات معماری ایران*. ۷ (۷): ۱۱۱-۱۱۶.
- عرب‌زاده، مهدی. (۱۳۹۵). رابطه بین سلامت‌روان و متغیرهای سرمایه اجتماعی و فعالیت‌های جسمانی (ورزشی و تفریحی). *پژوهش در سلامت روان‌شناختی*. ۱۰ (۲): ۴۲-۵۲.
- علیپور، فردین، سجادی، حمیرا، فروزان، آمنه و بیگلریان، اکبر. (۱۳۸۸). نقش حمایت اجتماعی در کیفیت زندگی سالمندان. *رفاه اجتماعی*. (۳۳): ۱۶۵-۱۴۷.

- غفاری، غلامرضا و امید، رضا. (۱۳۸۷). کیفیت زندگی شاخص توسعه اجتماع. تهران: انتشارات شیرازه.
- فتحی، الهام. (۱۳۹۹). سالمندی جمعیت در ایران و آینده آن. پژوهشکده آمار، تهران: ۱۵-۱.
- فرزانه، سیفالله و علیزاده، سمیه. (۱۳۹۲). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی سالمندان شهر بابل. توسعه اجتماعی و فرهنگی، ۲ (۱): ۲۰۸-۱۸۳.
- کریمی، زینب. (۱۳۸۶). بررسی تأثیر عوامل جامعه‌شناختی و جمعیت‌شناختی مؤثر بر حمایت بین‌نسلی (فرزندان بزرگ‌سال-والدین)، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران: دانشگاه تهران.
- کوششی، مجید. (۱۳۸۷). شبکه‌های حمایت اجتماعی، ترتیبات زندگی و سلامت سالمندان: مطالعه‌ای در شهر تهران، (رساله دکتری). تهران: دانشگاه تهران.
- مطیع حق شناس، نادر. (۱۳۹۰). ابعاد جامعه‌شناسی سالخوردگی جمعیت و چالش سالمندی فعال در ایران. مطالعات جامعه‌شناختی / ایران. ۱۱ (۲): ۱۴۷-۱۳۳.
- زمانزاده، وحید، پاک پور، وحید، سلیمی، صدیقه، رحمانی، آزاد، محمدی، عیسی، شیخ نژاد، لیلا (۱۳۹۷). تجارب سالمندان ایرانی از سرای سالمندان. نشریه پرستاری ایران. ۱۱۲ (۳۱): ۶۶-۵۶.
- وندر، زندن. (۱۳۷۶). روان‌شناسی رشد. ترجمه حمزه گنجی. تهران: بعثت.
- Beck, et al (1989). "Mental health psychiatric nursing", second edition, st: Louis Washington D.D.Co.
- Brunner, Lillian & Suddarth, Doris (1988), "Text book of medical surgical nursing", Philadelphia: J.B. Lippin Catt Co. <https://negarsalmandan.com>
- Hua Tian and Jie Chen(2022), "Study on Life Satisfaction of the Elderly Based on Healthy Aging", Hindawi, Journal of Healthcare Engineering, Volume 2022, Article ID 8343452, 7 pages <https://doi.org/10.1155/2022/8343452>.
- Maslow, A. (1954). Motivation and Personality, New York, Harper.
- Matteson, Mary Ann & M.C. Eleanors (1988), "Gerontological nursing concept and practice", W.B. Saunders Co.
- Shintaro Hayashi , Yuka Misu, Toshimasa Sakamoto and Taisei Yamamoto(2023), " Cross-Sectional Analysis of Fall-Related Factors with a Focus on Fall Prevention Self-Efficacy and Self-Cognition of Physical Performance among Community-Dwelling Older Adults", Geriatrics 2023, 8, 13. <https://doi.org/10.3390/geriatrics8010013>.
- Stone, R. G. (1996). Theories of Aging. University of Puget Sound. WA. Gerontology Manual.
- Yuka Misu, Shintaro Hayashi, Nobuhiko Iwai and Taisei Yamamoto(2022) , "Factors Affecting the Life Satisfaction of Older People with Care Needs Who Live at Home", MDPI Journal, Geriatrics 2022, 7(5), 117; <https://doi.org/10.3390/geriatrics7050117>.